

S Z E M L E

Dr. Csúry Bálint.

1886—1941.

Ez év februárjában mindössze egy-két kolozsvári újságban meghúzódo rövid hír adta tudtul, hogy február 13-án eltávozott az élők sorából dr. Csúry Bálint, a debreceni Tisza István tudományegyetem finnugor és a magyar nyelvészeti tanszékének tanára. Csúry akkor már csaknem egy évtizede kiszakadt közülünk, hogy több, mint negyedszázados kolozsvári munkássága után más téren szolgálja puritán egyéniségével, komoly, alapos szellemi felkészültségével a magyar nevelés- és oktatásügy, a tudósképzés, meg a tudományművelés céljait.

Csúry Bálint a szatmármegyei Egriben született 1886. február 13-án. Elemi iskoláit itt, középiskoláit meg Szatmárnémetiben végezte. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárt kezdte meg és fejezte be. Doktorátust is itt szerzett.¹ Tanulmányainak elvégzése után a kolozsvári református kollégium választotta meg előbb helyettes (1909), aztán rendes tanárnak (1912). Külső események szempontjából életében ezután nem történt különösebb, jelentősebb változás, mint hogy a magyarsággal együtt megérté a világháborút követő kisebbségi évek sanyarúságát. A kisebbségi tanári sors súlyos lelki és szűkös anyagi nehézségeiben osztozva tanított itt az ősi református kollégiumban és vezette a utolsó években a kollégium nagykönyvtárának ügyeit mindaddig, míg 1932-ben a debreceni Tisza István tudományegyetem tanárának nem hívta meg. Ezen az egyetemen szolgálta aztán a főiskolai oktatás és nevelés ügyét 1941. február 13-án, éppen 55. születésnapján bekövetkezett haláláig. Kolozsvári munkásságának ideje alatt érte a Magyar Tudományos Akadémia két kitüntetése, a Sámuel-Kölber jutalom és az akadémiai tagság. A Magyar Nyelvtudományi Társaság is ez idő alatt tüntette ki a Szily-jutalommal (1928).

Csúry igazi tudós egyéniség volt. Ebből a szempontból a tudományművelőknek ahhoz a ritka fajtájához tartozott, akiknek már egyetemi hallgató korukban kialakul tudományos érdeklődési körük, és a meglátott eszmények, célok munkálásában töltik el egész életüket. Az ilyen földi élet nemcsak munkás, de eredményes élet is. Csúrynek már egyetemi tanulmányai végén, 1909-ben megjelent egyik dolgozatában² jelentkezik az az irány, az az érdeklődési kör, mely aztán életét csaknem egészen kitöltötte. Tanára, Zolnai Gyula és munkára ösztönző barátja *Gombocz Zoltán* buzdítására a Magyar Nyelvtudományi Társaság anyagi támogatásával Csúry még 1908-ban hozzákezdett szülőföldje, a szatmármegyei Szamoshát magyar népnyelvének alapos tanulmányozásához. Saját faluja, Egri népnyelvének,

¹ Doktori dolgozatának címe: *Az ige*. Nyelvészeti Füzetek 63. sz. Bp. 1910, 76 l.

² *A nyelvjárástanulmányozás módszeréhez és egy-két adat a magyar hangtanhoz*. MNy. V. (1909), 214 kk.

anyanyelvjárásának belső ismeretére támaszkodva gyűjtőmunkájának célja e nyelvjárás teljes szókincsének összegyűjtése volt. Mintegy huszonötévi gyűjtő-, kutatómunkának eredményeképpen 1935—36-ban jelent meg a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadásában kétkötetes *Szamosháti Szótára*, mely több, mint 1000 lapon felöleli a címben jelzett vidék szókincsének csaknem teljes szó-anyagát. E szótár nemcsak az ő' rövide szabott életének főműve, de iránymutató, úttörő munka is a magyar népnyelvkutatás történetében. Bár ez újabb irány elméleti előkészítője nem ő, hanem főként Gombocz Zoltán volt, az iskola-teremtés és a megvalósítás további munkára serkentő érdeme az ő nevéhez fűződik.

Csűry munkássága élő cáfolata annak a téves felfogásnak, amely a középiskolai tanárt képtelennek tartja a tudományos munka folytatására. Csűry anyaggyűjtése, tudományos munkássága, adat-anyagának felkutatása középiskolai tanárságának idejére esik. E munkát nemcsak a tanítás miatti helyhez kötöttsége és a tanítással való elfoglaltsága, hanem előbb a világháború, majd a kisebbségi évek sok-sok nehézsége, zaklatása nehezítette meg. De Csűry akarateréje, céltudata győzött, s mikor hosszas vívódás után, anyaga rendezése, feldolgozása érdekében elfogadta a neki felkínált egyetemi tanszéket, akkorra már háta megett hatalmas tudományos munkásság, egy munkában eltöltött középiskolai tanári élet sok alapvető eredménye állott. Erre az időszakra, kisebbségi sorsban töltött élet-szakasza utolsó éveire esett többszöri csángó tanulmányútja is; kutató-útjának célja a moldvai csángóság nyelvi, néprajzi állapotának tanulmányozása volt. E tanulmányozás első eredménye az Erdélyi Múzeumnak a kisebbségi sorsban megjelent első évfolyamát gazdagította.¹

Már az összeomlás után megkezdett első erdélyi tudományos szervezkedésekben is résztvett; szorgalmas munkatársa volt az előbb *Borbély István*, majd *György Lajos* szerkesztésében megjelent egyetlen magyar tudományos folyóiratnak, az Erdélyi Irodalmi Szemlének, irodalmi folyóirataink közül pedig a Pásztortűznek. Mikor aztán 1930. táján végre az Erdélyi Múzeum Egyesület is megint munkához kezdhetett, és az Erdélyi Múzeum újra megindult, munkásságát folytatta folyóiratunkban is. Ezen kívül legkomolyabban felkészült nyelvész-harcosa volt az erdélyi magyar nyelv művelés ügyének. Előbb az Erdélyi Irodalmi Szemlében, majd az EME marosvásárhelyi vándorgyűlésén és kolozsvári népszerűsítő előadásain bátran rámutatott a nyelvünket fenyegető romlás és különösen a rumén nyelvi hatás veszedelmére.²

Mint a régi irodalom és a régi nyelv bűvárának ráterelődött a figyelme az Erdélyi Nemzeti Múzeum levél- és kéziratárának lappangó értékeire is. Zsúfolt tanári délelőtti jeinek egy-két órás hézagait lopta el, hogy másolgassa a kéziratok gyűjtemények régi magyar okleveleit és verses emlékeit. 1928-tól a Magyar Nyelvben a XVI. századi magyar leveleknek egész sorát közölte, ráterelve az anyaországi szakemberek figyelmét ilyenmű gyűjteményeink értékeire.

¹ *Néprajzi jegyzetek a moldovai magyarokról.* ErdMúz. XXXV (1930), 155 kk. és kny. ErdTudFüz. 27. sz.

² Vö. *Erdélyi magyar nyelvünk állapota.* MNy. XXVII (1931), 253 kk.

A kisebbségi sorsban eltöltött, felelőség-tudattól áthatott életét a határon túl hasonló szellemben folytatott oktató és nevelő munka eredményességével tetőzte be. Kikerülése után egy-két évvel szellemi középponttá vált Debrecen: a magyar népnyelvkutatás fészke. Itt növekedett személyisége és még inkább munkássága lenyűgöző hatása alatt a fiatal tanítványok egyre sokasodó csapata, s fogott kezét az elszellemiesített határon át a *határon innen* azonos szellemben dolgozó néhány népnyelvkutatóval. Mikor aztán 1938. májusában a Közoktatásügyi Minisztérium végre Csúry kitartó sürgetésére megvalósította a debreceni egyetemen a Magyar Népnyelvkutató Intézetet, megteremtődött végre az a külső keret is, mely a magyar népnyelvkutatókat összefogja. Az Intézet évkönyvében, a Magyar Népnyelvben jelentek meg nemcsak a fiatal anyaországi népnyelvkutatóknak, hanem a folytonos gyanakvás és rosszakarat ellenére is dolgozó néhány erdélyi magyar népnyelvkutatónak a Csúrytól sürgetett új szellemben fogant tanulmányai.

Az újabb magyar népnyelvkutatás megteremtője alig érthette meg a határoknak tőle is várva-várt leomlását és az erdélyi kutatókkal való együttműködés önként kínálkozó lehetőségeit. Egyéni munkája is csonkán, befejezetlenül maradt. De szellemi hagyatéka, munkás élete és nagy emberi értékei így is a magyar népi-nemzeti szellem legkomolyabb kutatói és képviselői közé sorozzák őt. Büszkéek lehetünk rá, hogy e személyiség itt nőtt fel közöttünk, itt kapott és adott hatásokat, itt fejtette ki az ifjú- és férfikor legszebb éveiben munkásságának derekas részét.

Példaadó, ösztönző, iránymutató munkássága révén Csúry Bálint magának örök, el nem múló emléket állított az erdélyi magyar szellem történetében is.

Szta.

Karl Béla.

1883—1940.

A kolozsvári Egyetemi Könyvtárnak és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtárának egyik szerény, sokat dolgozó tisztviselője dőlt ki a munka sorából *Karl Béla* elhunytával. Több, mint három évtizeden át dolgozott ő az egyetemi könyvtárban, csendes nyugalommal róva egymás mellé gyöngybetűt a katalógus-lapok ezreire.

Ötvennyolc éves korában ragadta el a betegség munkatársai köréből. A megszállás utolsó hónapjában, 1940. augusztus 1-én egyik rumén egyetemi főkönyvtáros búcsúztatta el a könyvtár részéről Karl Bélát. Barátai és tisztelői nevében csaknem négy évtizeden át tanulótársa, barátja és munkatársa, *Valentiny Antal*, akkor egyetemi főkönyvtáros mondott rövid, megleghangú beszédet. És míg a határokon két nép, a magyar és a rumén egymásnak szegzett fegyveré villogott, *Karl Bélának*, a munka egyszerű halottjának sírjánál magyar és rumén nyelven adóztak egy munkában eltöltött magyar élet érdemeinek,

Szta.